

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»

ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Ernst Hoffman Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank, Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. — Ραφ. Δήμου, Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμερικῆς — Κ. Τριανταφυλλόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Faust Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμαδός. — Χ. Τζωρτζόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. — Franz Boehm ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Παν. Κανελλόπουλος Καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Κωνσταντῖνος Τσάτσος Καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδωρακόπουλος Καθ. Πανεπιστημίου Θεσ-νίκης. — Θεμ. Τσάτσος ὑφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΡΩΝ 41

1935

ΑΙ ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΥ ΙΔΕΑΙ ΤΩΝ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

I

Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ φιλοσοφία δὲν ἠσχολήθη ἐξ ἀρχῆς περὶ τὰ προβλήματα τῆς πολιτείας. Ἔπρεπε νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ σταδίου τῶν κοσμολογικῶν μελετῶν, τῶν μελετῶν διὰ τὸ χάος καὶ τὸ ἔρως, ἕως οὗ ἔλθῃ ἡ στιγμή, νὰ στρέψῃ τὰ βλέμματα αὐτῆς πρὸς τὰ πλησίον της εὐρισκόμενα, δηλαδὴ πρὸς τὰ προβλήματα τῆς κοινῆς ζωῆς, τὸ σπουδαιότερον τῶν ὁποίων εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς πολιτείας. Ἔίτο ἀνάγκη προηγουμένως νὰ παρέλθωσιν ἀρκεταὶ γενεαὶ μερόπων ἀνδρῶν, ἄχρις οὗ κατοπεποιημένη ἐκ τῶν μεταφυσικῶν ἀναζητήσεων, εἴπειτα μετὰ τοῦ Φιλολάου «ἂ μὲν ἐστὶ τῶν πραγμάτων αἰδιος ἔσσι καὶ αὐτὰ μὲν ἂ φύσις θεῖαν γε καὶ οὐκ ἀνθρώπιναν ἐνδέχεται γινῶσιν»¹⁾ καὶ στραφῆ εἰς τὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τῆς πολιτείας. Ἰνα ὅμως ἐπέλθῃ ἡ μεταβολὴ ταύτη, ὄφειλον νὰ ἐπέλθωσιν αἱ ἀναγκαῖαι κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ μεταβολαί, ἔπρεπε νὰ κλονισθῶσιν αἱ πολιτεῖαι ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν τάξεων, νὰ ἐκσπάσῃ ὁ κοινωνικὸς ἀγὼν, παρασύρων τοὺς ἀπὸ Διὸς σκηπτούχους βασιλεῖς, καὶ τότε μόνον ἀναφαίνονται μελέται συστηματικαὶ περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας.

Ἄφ' ἧς ἐπῆλθεν ἡ μεταβολὴ ταύτη, τὸ πρόβλημα τῆς πολιτείας, τῆς ὁποίας τὴν ἀξίαν εἶχον ἤδη ὑμνήσει οἱ ποιηταὶ (Ἅμ. Ὀδυσσ. ιαπ. 111—115), γίνεται τὸ σπουδαιότερον διὰ τὴν Ἑλληνικὴν διανοήσιν.

1) Diels die Fragmente der Vorsokratiker 1903 vol. I fr. 6 αβλ. 216 καὶ ἐν Mullach Fragmenta graecarum philosopharum vol. II fr. 2.

Ἐάν δὲν δύναται νὰ λεχθῆ διὰ πάντας τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους, ὅτι κατέστησαν τὴν φιλοσοφίαν ὄργανον διὰ τὴν πολιτικὴν—ὡς λέγει διὰ τὸν Πλάτωνα ὁ Μιτγαγ,²⁾ δύνανται ὅμως ὅλοι νὰ χαρακτηρισθῶσιν διὰ τῶν λόγων τοῦ Ζήνωνος «πολιτεύεσθαι χρῆ τὸν σοφὸν καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τοιαύταις πολιτείαις ταῖς ἐμφαινούσαις προκοπὴν πρὸς τὴν τελείαν πολιτείαν».³⁾ Εἶναι μακρὰ ἡ σειρὰ τῶν φιλοσόφων τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὰ προβλήματα τῆς πολιτείας, μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Παναίτιος ἐξέδυσσε τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τὰς μελέτας περὶ τοῦ δικαίου. Τὴν ἐποχὴν ὅμως ταύτην ἡ Ἑλληνικὴ πρακτικὴ φιλοσοφία εἶχεν ἐκλείψει, δὲν ἀπέμενεν ἢ τὸ εἶδωλον αὐτῆς, ἀλλὰ τὰ εἶδωλα στεροῦνται ζωῆς καὶ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα εἶναι ζωή.

Πρῶτοι φιλόσοφοι συστηματικοί, διδάσκει ὁ Ἀριστοτέλης,⁴⁾ ὑπῆρξαν οἱ πυθαγόρειοι. Ἐάν τοῦτο εἶναι ἀληθές, πολὺ περισσότερον δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι ἐπελήφθησαν τῆς ἐρεύνης τῶν προβλημάτων τῆς πολιτείας.⁵⁾ Δὲν ἠσχολήθησαν μόνον θεωρητικῶς οἱ πυθαγόρειοι περὶ τὰ προβλήματα τῆς πολιτείας, τοῦναντίον ἀντὶ νὰ ἀποβλέψωσιν εἰς τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ πόλιν τοῦ Πλάτωνος, ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν γῆν. Ὑπῆρξαν παραλλήλως πρὸς τὰς θεωρητικὰς τὴν ἀσχολίαν, ἄνδρες πολιτικοί, κοινωνικοὶ ἀναμορφωταί.⁶⁾ Ἐστὶν παράδειγμα ὁ Ἀρχύτας ὅστις προέστη ἐπὶ πολλὰ ἔτη τοῦ Τάραντος.⁷⁾

Λέγοντες ὅμως, ὅτι θέλομεν ἀσχοληθῆ περὶ τοὺς πυθαγορείους, ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβέστερον τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης ἡμῶν. Θέλομεν ἀσχοληθῆ μὲ τὰς πυθαγορικὰς ἰδέας, ὡς εὔρον

2) Γραμματολογία, μετάφρ. Μενάρδου σελ. 317.

3) Ritter et Preller Historia graeciae philosophiae ἔκδ. 2α, 1857, σελ. 399.

4) Μετὰ τὰ φυσικὰ Α, 5.—Rey La jeunesse de la science grecque 1933, σελ. 103.

5) Ἀριστοτέλους Μεγάλα ἠθικά Ι, 1.—Janet Histoire de la science politique том. I, σελ. 76.

6) Hildebrand System der Rechts u. Staats philosophie σελ. 52.—Krische de societatis a Pythagora in urbe Crotoniatarum conditae scopo politico 1830 ἐν σελ. 101 λέγει societatis scopus fuit mere politicus.

7) Στράβων V, 280.—Διογένης Λαέρτιος VIII Δ.

αὐτὰς ἐσχηματισμένας ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἀδιάφορον ἂν ὑπῆρξεν ὁ Πυθαγόρας.⁸⁾ Τὸ μεγαλείτερον πρόσκομμα εἰς τὴν μελέτην τῶν πυθαγορείων ὡς καὶ ὅλων τῶν προσωκρατικῶν εἶναι τὰ κείμενα. Ἐκ πρώτης ὄψεως αἱ πηγαὶ εἶναι ἄφθονοι, φέρουσαι μάλιστα ὡς συγγραφεῖς τοῦ παλαιότερου τῶν πυθαγαρείων. Ἀκριβῶς ὅμως αὐτὴ ἢ πληθὺς εἶναι μεγαλείτερον κακὸν καὶ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως. Διότι ἂν ὁ Πλάτων γράφει (342B.) «φιλοσοφία παλαιοτάτη τοῖς ἔλλησιν», ἀποβλέπων τις εἰς τὰ περισωθέντα ἀποσπάσματα θέλει τὸ διορθῶσαι «κιβδηλεία παλαιοτάτη τοῖς ἔλλησιν». Ἐξηγοῦμαι: οἱ νεοπυθαγόρειοι σκιπίμως, ὡς λέγει ὁ Croiset,⁹⁾ ἔθετον τὰ ἔργα αὐτῶν —μίγματα πλατωνικῶν καὶ ἀριστοτελικῶν διδασμάτων— ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν παλαιῶν πυθαγορείων, οἵτινες ἐθεωροῦντο τότε ὡς ἅγιοι. Ἔνεκα τούτου ὅφ' ἐνὸς μὲν παραμένουσιν εἰς ἡμᾶς μόνον ἐλάχιστα γνήσια ἀποσπάσματα, ἄφ' ἑτέρου δὲ οἱ Ἰάμβλικος, Διογένης Λαέρτιος, Πτολεμαῖος, Πρόκλος εἶναι λίαν ἐπισφαλεῖς πηγαί.¹⁰⁾ Ἄν εἰς αὐτὰ προσθέσωμεν καὶ εὐάριθμα χωρία τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναφερόμενα εἰς τοὺς πυθαγορείους, ἀποτελοῦμεν τὸ σύνολον τῶν πηγῶν ἡμῶν. Μὲ τόσον μικρὰς πηγὰς ἢ μελέτη εἶναι δύσκολος, ἀλλ' εὐκολύνεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ πυθαγόρειοι ἀντιμετωπίζουσι μίαν ὀρισμένην κοινωνικὴν κατάστασιν, ἐκπροσωποῦντες τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς των καὶ ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὰ μύχια αἰσθητά του περιβάλλοντος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνεπτύχθησαν.¹¹⁾

Ἐφ' ὅσον εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν τῶν πυθαγορείων ἐπέδρασεν ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις τῆς ἐποχῆς των, αἱ ἰδεολογικαὶ κατευθύνσεις τῶν συγχρόνων των, διὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητος σύντομος ἔρευνα τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐσχηματίσθησαν αἱ πυθαγορικαὶ ἰδέαι. Αὐταὶ ἀνεπτύχθησαν τὸν ἕκτον αἰῶνα μέχρι

8) Levy, Les sources de la légende de Pythagore, 1930, σελ. 63.

9) Histoire de la littérature grecque tom. IV σελ. 181, V σελ. 409.— Brehier Histoire de la philosophie 1927 tom. I, σελ. 440.

10) Diels, doxographi greci 1929 σελ. 147, 152.— Robin La pensée grecque 1923 σελ. 58.— Τούναντιον ὁ Chaignet Pythagore et la philosophie pythagoricienne 1873, tom. I, σελ. 10 δέχεται ὡς ἀληθεῖς τὸν Πτολεμαῖον καὶ Ἰάμβλικον.

11) Chaignet ἐνθ' ἂν. σελ. 111.

τῶν μέσων τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Διὰ τὰς ἐλληνικὰς ἀποκρίσεις τῆς κάτω Ἰταλίας ὁ αἰὼν οὗτος, εἶναι ὁ αἰὼν τῆς κοινωνικῆς ἀκαταστασίας. Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀνδροῦται ἡ ἀστική τάξις, ζητοῦσα νὰ ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν τῶν πόλεων, ἀφ' ἑτέρου τὰ πλήθη τῶν κοινωνικῶς ἀπαθλιωμένων τάξεων αὐξάνουσι. Τὰ δορικὰ πολιτεύματα φθείρονται, αἱ τυραννίδες ἀναφαίνονται.¹²⁾ Τὴν κοινωνικὴν κρίσιν συνακολουθεῖ κρίσις θρησκευτικὴ, κρίσις ἰδεῶν, τάσις πρὸς μάθησιν τῆς διεπούσης τὰ πάντα ἀληθείας. Γενικῶς πιστεύεται ὅτι ὁ πυθαγορισμὸς ἀπέρρευσε ἐκ τοῦ ὄρφισμοῦ, ἢ ἂν μὴ τοῦτο, ὅτι πάντως κοινὴν ἔχουσι τὴν προέλευσιν.¹³⁾ Ἡ ἀστική τάξις καταδιωκομένη ἀνίσχυρος πολιτικῶς στρέφεται πρὸς τὸν ὄρφισμὸν. Ἄν δεινοπαθῇ ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ἀναμένει εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν δεῖπνον αἰώνιον.¹⁴⁾ Εἰς τὰ πάθη τοῦ Ζαγραιίου διαβλέπει τὰ ἴδια αὐτῆς πάθη. Ἡ ἀστική τάξις ὀφείλει νὰ θεωρηθῇ ὡς κοινωνικὴ βᾶσις καὶ τῶν πυθαγορείων, ἡ ἀπέχθεια πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι χαρακτηριστικὸν ταύτης τῆς τάξεως, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ μὲν ὄρφισμὸς εἶναι τὸ καταφύγιον τῶν δεινοπαθούτων ἀσπιῶν, ὁ δὲ πυθαγορισμὸς ἐκπροσωπεῖ τὴν νίκην αὐτῶν. Ἡ νικήσασα ἀστική τάξις τοῦ δωρικοῦ φύλου ἔχει ἀνάγκην ἡσυχίας, ἰσχυροῦς πολιτείας, ἐπιβαλλούσης τὸ ἰλιανικὸν τῶν δωριέων, τὴν ἁρμονίαν «πολλοὺς ὄντας ἐνὶ κόσμῳ χρωμένους φαίνεσθαι».¹⁵⁾ Εἰς τὰ ἰδεώδη αὐτὰ ἀνταγορεύεται ὁ πυθαγορισμὸς διαβλέπων τὴν ἁρμονίαν πανταχοῦ «Καθ' ἁρμονίαν συνεστᾶναι τὰ πάντα».¹⁶⁾

II

Τὰ ἀποτελοῦντα τὸ σύμπαν στοιχεῖα δὲν εἶναι τὸ ἐν διάφορον τοῦ ἄλλου, ἢ οὐσία αὐτῶν εἶναι μία, ὁ ἀριθμὸς.¹⁷⁾ Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὡς ἀριθμῶν—διότι ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἐκτὸς

12) Rey ἐνθ' ἀν. σελ. 118.—Krische ἐνθ' ἀν. σελ. 18.—Glötz, La cité grecque 1928 σελ. 77.

13) Comperz Les penseurs de la Grèce, 1908, τόμ. I, σελ. 147, 150.

14) O. Kern Orphicorum fragmenta 1922 σελ. 104.

15) Θουκυδίδου, Β, 11, 9.

16) Διογένους Λαέρτιος VIII, 33.

17) Ἀριστοτέλους de coelo III, 1 Φιλόλαος ἐν Ritter et Preller σελ. 72.

τῆς νομοτελείας—ὑπάρχουν ὠρισμένοι σχέσεις αἰωνίως ἀληθεῖς «ψευδός γὰρ ἐς ἀριθμὸν οὐδὲν ἐπιπνεῖ»¹⁸⁾. Τὸ σύμπαν εἶναι κόσμος, ἁρμονία. Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ ἐν τμῆμα, ἐν μέρει τοῦ σίμπαντος, εἶναι εἷς ἀριθμὸς ἐντὸς τῆς καθολικῆς ἁρμονίας. Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀντικειμένων τῆς φύσεως ὑπάρχουσιν αἱ αἰώνια αὐταὶ σχέσεις.¹⁹⁾ Ἐπὶ τῆς γῆς ὑπάρχει ἡ μερικωτέρα ἁρμονία τῶν ζωϊκῶν ὄντων καὶ δὴ τῶν ἐμψύχων, ὧν ἐν εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἁρμονία ὅμως δὲν σημαίνει ἄλλο τι ἢ σταθεροὺς νόμους διέποντας τὰς μεταξὺ τῶν ἐμψύχων σχέσεις «πάντα τὰ γιγνόμενα ἐμψυχα ὁμογενῆ δεῖ νομίζεσθαι».²⁰⁾ Οἱ σταθεροὶ οὗτοι νόμοι ἀποτελοῦσι τὸ δίκαιον ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτοῦ μορφήν, ἥτοι τὸ σύνολον τῶν κανόνων τῶν ῥυθμιζόντων τὰς μεταξὺ τῶν ἐμψύχων σχέσεις ὡς τοιούτων, ὡς πρ.χ. ὁ νόμος τῆς ἀναπαργωγῆς.²¹⁾

Ὁ ἄνθρωπος ἐκτὸς τῆς ιδιότητος αὐτοῦ ὡς ἐμψύχου διακρίνεται τῶν λοιπῶν, καθ' ὅτι ἔχει τὴν ιδιότητα τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐνταῦθα ἕκαστος ἄνθρωπος εἶναι ἀριθμὸς, ἀλλὰ κάθε ἀριθμὸς διαφέρει τοῦ ἑτέρου «ὁ γὰρ μὲν ἀριθμὸς ἔχει δύο μὲν εἶδεα περισσὸν καὶ ἄρτιον».²²⁾ Ἀκριβῶς δὲ ἡ ἀνομοιότης αὐτῆ ἀναγκάζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ συνέλθωσιν εἰς κοινωνίας, δηλαδὴ εἰς ἁρμονίας «τὰ μὲν οὖν ὁμοῖα καὶ ὁμόφυλα ἁρμονίας οὐδὲν ἐπεδέοντο, τὰ δὲ ἀνόμοια μηδὲ ὁμόφυλα, μηδὲ ἰσολαχῆ, ἀνάγκα τὰ τοιαῦτα ἁρμονίας συγκεκλειῖσθαι».²³⁾ Συνερχομένων δὲ τούτων τῶν ἀνισολαχῶν στοιχείων ἀναπτύσσεται μεταξὺ αὐτῶν ἡ ἁρμονία, ἥτοι τὸ δίκαιον, διότι «ἁρμονία ἐστὶ πολυμιγέων ἕνωσις καὶ δίχα φρονεόντων συμφόρησις».²⁴⁾ Ἡ ἁρμονία αὐτῆ ἢ μεταξὺ τῶν συνερχομένων ἀνθρώπων ἐμφανιζομένη εἶναι μία ἀν-

18) Φιλόλαος παρὰ Diels I fr. 11 σελ. 248.

19) K r i s c h e ἐνθ. ἀν. σελ. 65.

20) Πορφύριος Βίος Πυθαγόρου 19. Μακρὰν ὅμως τοῦ νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ πυθαγόρειοι παρεδέχοντο ἰσότητα δικαιωμάτων πρὸς τὰ ζῷα. Ἡ τοιαύτη ἀποψις εἶναι τοῦ Ἐμπεδοκλέους καὶ οὐχὶ πυθαγόρειος; Hildebrand ἐνθ. ἀν. σελ. 58 K r i s c h e ἐνθ. ἀν. σελ. 33 καὶ Diels I σελ. 213.

21) Ἡ ἐννοια ταύτη τοῦ δικαίου εἶναι παρομοία πρὸς τὸ jus naturale τῶν ῥωμαϊκῶν πηγῶν νομ. 1 § 1-4 πανδ. (1,1).

22) Φιλόλαος παρὰ Mullach II fr. 2.

23) Φιλόλαος παρὰ Diels, I fr. 6 σελ. 241 - Mullach, II fr. 2.

24) Φιλόλαος παρὰ Diels I fr. 10 σελ. 242.

τανάκλασις τῆς κοσμικῆς ἁρμονίας. Παρὰ τοῖς πυθαγορείοις οὕτω ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῷον φύσει πολιτικόν. Ἔτι δὲ περισσότερον ἡ ἔλξις τοῦ πρὸς τὸν κοινωνικὸν βίον εἶναι νόμος φυσικός, ὡς αἱ ἔλξεις αἱ μεταξὺ τῶν ἀστέρων, διότι οἱ πυθαγόρειοι δὲν κατώρθωσαν νὰ διακρίνωσι τὴν διαφορὰν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν φαινομένων. Ἀμρότερα ἑυθυμίζονται κατ' αὐτοὺς ὑπὸ τῶν αὐτῶν φυσικῶν νόμων.²⁵⁾ Ἡ πολιτεία οὕτω παράγεται ἐκ τῆς συμμίξεως ἀνομοίων στοιχείων. Τίνα εἶναι τὰ ἀνισολαχῆ ταῦτα στοιχεῖα; τὴν ἀπάντησιν εὐρεσκομεν εἰς τὰ κείμενα: «δυνάμενοι καὶ πένητες» λέγει ὁ Ἀρχύτας²⁶⁾. Καὶ ἐν τοῖς ψευδοαρχυτείοις ἀναφέρονται «ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι».²⁷⁾ Εἰς τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο ἀποδίδουσι πυθαγορικὰς ἰδέας ἀσφαλῶς. Ἀνευρίσκομεν εἰς τοὺς πυθαγορείους λοιπὸν τὴν ἀληθῆ παρατήρησιν, ὅτι ἡ πολιτεία δὲν ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἐνιαῖον σύνολον ἀλλ' ἐξ ὅλων ἀντιθέτων.

Ἡ πολιτεία ὁμως δὲν ταυτίζεται πρὸς τι τῶν ἀντιθέτων τούτων στοιχείων, οὔτε ταυτίζεται πρὸς τὰ ἀπαρτίζοντα αὐτὴν ἄτομα, ἀλλὰ εἶναι ἡ νοητὴ ἀριθμητικὴ σχέσις μεταξὺ αὐτῶν «πᾶσαν κοινωνίαν ἐξ ἄρχοντος καὶ ἀρχομένου καὶ τρίτον ἐκ νόμων».²⁸⁾ Πόσον εἶναι σημαντικὸν τὸ βῆμα τοῦτο διὰ τὸ δίκαιον πᾶς τις ἀναγνωρίζει.

Οἱ ἄνθρωποι φέρονται πρὸς τὸν σχηματισμὸν πολιτειῶν, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ βιώσωσιν μόνοι. Ἐκαστος τῶν ἀνθρώπων εἶναι μόνος ἀτελής, δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ τὴν εὐδαιμονίαν μόνος, ἔχει ἀνάγκην τῆς ἁρμονίας, τῆς πολιτείας, μόνον διὰ μέσου αὐτῆς δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὸν τελικὸν τοῦτον σκοπὸν «ὁ βίος ἀνθρώποις λογισμοῦ κ' ἀριθμοῦ δεῖται πάνυ».²⁹⁾ Ἐκ τούτου καθορίζεται ὁ σκοπὸς τῆς πολιτείας, ὅστις εἶναι ἡ εὐδαιμονία τῶν πολιτῶν.

25) Φιλόλαος παρὰ Diels I fr. 11 σελ. 243. Εἰσὶν τινες λέγοντες ὅτι οἱ πυθαγόρειοι τοὺς νόμους οὐ; ἀνεῦρον ἐν τῇ φύσει ἐπεξέτεινον κατόπιν καὶ εἰς τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα.

26) Παρὰ Diels I fr. 3 σελ. 262 - Mullach I fr. η'.

27) Ἐν Mullach I fr. ιε'.

28) Ἀρχύτου, ἐκ τοῦ περὶ δικαιοσύνης ἐν Mullach I fr. ιε'.

29) Ἐπίχαρμος ἐν Diels I fr. 56, σελ. 98. — Ἰπποδάμου τοῦ θουρίου ἐν Mullach II fr 1, α.

τόσον ἢ ἐπίγειος ὅσον καὶ ἢ ἐπουράνιος διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως αὐτῶν.³⁰⁾ Ἐκ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας κατὰ τοὺς πυθαγορείους, δυνάμεθα νὰ διαγράψωμεν τὴν ἔκτασιν τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας αὐτῆς. Ἡ πολιτεία πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ της εἶναι παντοδύναμος, εἶδος κηδεμόνος ἐπὶ ἐκάστου ἀτόμου. Διὰ τῆς κηδεμονίας αὐτῆς τὸ ἀτομον εὐτυχεῖ, ἐκτὸς τῆς κηδεμονίας τῆς πολιτείας καταστρέφεται. Τοῦτο καταφαίνεται σαφέστερον διὰ τοῦ χωρίου τοῦ Ἰαμβλίχου «ἀεὶ τινὰ ἐπιστατείαν ὑπάρχειν δεῖν . . . ἧς ὑπήκοος ἔσται. Ταχέως γὰρ ἐαυθὲν τε καὶ ὀλιγορηθὲν τὸ ζῶον ἐξίστασθαι εἰς κακίαν καὶ μοχθηρίαν».³¹⁾ Τὸ δίκαιον σκοπὸν ἔχει τὴν εὐδαιμονίαν τῶν πολιτῶν. Πῶς οἱ πυθαγόρειοι ἐννοοῦν τὸ καθῆκον τοῦτο τῆς πολιτείας, ἀντιλαμβανόμεθα ἐκ τοῦ χωρίου «διὰ τοῦτον οἱ πένητες λαμβάνοντι παρὰ τῶν δυναμένων, οἷτε πλούσιοι δίδουσι τοῖς δεομένοις, πιστεύοντες ἀμφότεροι διὰ τοῦτο τὸ ἴσον ἔξει».³²⁾ Διὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης πρὸς τούτοις ἡ πολιτεία αἴρει τὴν ἀπόλυτον κοινωνικὴν ἀντίθεσιν, ἐξ ἧς κινδυνεύει ἡ τάξις ἐκ τῶν κοινωνικῶν ἀγώνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀκριβῶς οἱ πυθαγόρειοι θέλουσι νὰ προφυλάξωσι τὴν πολιτείαν ὡς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν νόσον. «φυγαδευτέον πάση μηχανῇ καὶ περικοπτέον ἀπὸ μὲν σώματος νόσον ἀπὸ δὲ πόλεως στάειν».³³⁾ Οἱ πλούσιοι δίδουσι εἰς τοὺς πένητας καὶ οὗτοι λαμβάνουσι παρὰ τῶν πλουσίων, οὐχὶ ὅμως ὡς ἔργον φιλανθρωπίας ἀλλὰ διότι τὸ ἀπαιτεῖ τὸ ἴσον, δηλαδή τὸ δίκαιον τῆς πολιτείας. Διὰ τίνοσ τρόπου ἐπετυγχάνειο τοῦτο εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀγνωστον· ἀμέσως διὰ τῶν λειτουργιῶν, ἐμέσως διὰ τοῦ φόρου, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζομεν.

Ἐντὸς τῆς πολιτείας ὑπάρχουσι τὰ ἄτομα· μεταξὺ αὐτῶν ὡς ἀριθμῶν ὑφίστανται συνδετικαὶ ἔλξεις, αἱ ἔλξεις αὗται εἶναι ἡ φιλία «φιλίαν πάντων πρὸς ἅπαντας».³⁴⁾ Ἡ φιλία παρὰ τοῖς πυθαγορείοις δὲν εἶναι ἀπλῆ βιωτικὴ σχέσις τῶν συμβιούντων ἀτόμων, εἶναι θεσμός πολιτειακός· διὰ τῆς ὑπὸ τῆς φιλίας ἀναπτυσσομένης ὁμονοίας

30) G o m p e r z I σελ. 122.

31) Βίος Πυθαγόρου 203.

32) Ἀρχύτας παρὰ Diels I, fr. 3, σελ. 262—Mullach I fr. η' σελ. 560.

33) Πορφύριος ἐνθ' ἀν. 21., Krische ἐνθ' ἀν. σελ. 18.

34) Ἰάμβλιχος ἐνθ' ἀν. 69.

ἡ πολιτεία ἐξασφαλίζεται ἀπὸ τὰς στάσεις. Ἐνευ τῆς φιλίας τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους, ἡ ἁρμονία, ἡ πολιτεία καιαστρέφεται. Διδάσκοντες ταῦτα οἱ πυθαγόρειοι ἐπαναλαμβάνουσι τὰς ἰδέας τῶν Δωριέων, οἵτινες τόσῃν ἀξίαν ἀπέδιδον εἰς τὴν φιλίαν τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους, ὥστε πρὸ τῶν μαχῶν ἐθυσίαζον εἰς τὸν ἔρωτα τὸν θεὸν τῆς φιλίας.⁸⁵⁾ 85α)

Ἐπίσης ἡ ἁρμονία ἐξασφαλίζεται διὰ τῆς δίκης (τῷ δὲ δίκη ἐφείπετο πᾶσιν ἁρωγός).⁸⁶⁾ Διὰ τὴν δίκην εἴμεθα εὐτυχέστεροι διότι κατέχομεν λεπτομερῆ πω; ἀνάλυσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἄριστοτέλους⁸⁷⁾ «δοκεῖ δὲ καὶ τὸ δίκαιον εἶναι τὸ ἀντιπεπονθός». Ὁ κόσμος, ἡ ἁρμονία τοῦ σύμπαντος διὰ πάσης παραβάσεως τῆς θείας αὐτοῦ τάξεως προσβάλλεται. Ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης τῆς προσβολῆς τῆς παγκοσμίου ἁρμονίας πηγάζει ἡ ἐννοία τῆς ποινῆς. Ἡ ποινή εἶναι ἡ ἀνταπόδοσις. Ὡς εἰς πᾶν φυσικὸν σῶμα μία ἐνέργεια ἐπ' αὐτοῦ προκαλεῖ ἴσην ἀντενέργειαν πρὸς διατήρησιν τῆς ἐν αὐτῷ ἁρμονίας, οὕτω ἡ ἀδικία ἐνεργεῖ ἐναντίον τῆς ἁρμονίας τῆς πολιτείας, προσβάλλουσα δὲ αὐτὴν προσβίλλει συνάμα καὶ τὴν ἁρμονίαν τοῦ κόσμου καθόλου, προκαλεῖ δὲ ἀμέσως τὴν ἀντενέργειαν, τὴν ἀνταπόδοσιν. Διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένης ποινῆς (τοῦ ἀντιπεπονθότος), αἴρεται ἡ αἰτία ἡ προκαλέσασα τὴν παῦσιν τῆς ἁρμονίας, ἀποκαθίστανται οἱ χαλαρωθέντες τοῦ κόσμου συνεκτικοὶ δεσμοί. Ἡ ἀνταπόδοσις δὲν εἶναι ἐκδικησις, εἶναι τμῆμα τοῦ ὅλου κόσμου, εἶναι θεία δίκη «Δικαιοσύνη μεγαλαυχῆς ἀεὶ θραύεις γὰρ ἅπαντας ὅσοι μὴ τὸν σὸν ἤλθον ὑπὸ ζυγί». ⁸⁸⁾ Ὁ Ἄριστοτέλης παρέχει ἔτι εἰς ἡμᾶς λεπτομερείας τινὸς διὰ

85) Ἀθήναιος XIII 561 E.

85α) Τινὲς λέγουσιν ὅτι παρὰ τοῖς πυθαγορείοις ὑπῆρχεν καὶ ἡ ἰδέα τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, βασιζόμενοι, ὡς νομίζω, εἰς τὸ ψευδοαρχύττειον Mullach I fr. 18' «... ὁ δ' ἀρχόμενος ἐλεύθερος». Ἀλλ' ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο περιέχει ὡς λέγει ὁ Zeller ἀμιγεῖς πλατωνικὰς ἰδέας, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ δωρικὸν περιβάλλον εἰς ὃ ἀνεπτύχθη ὁ πυθαγορισμός, ἐνθα ἐδέσποζον αἱ ἰδέαι τῆς ὑπακοῆς καὶ πειθαρχίας. Chaignet I σελ. 100. Διὸ νομίζω ὅτι μόνον εἰς τὸς Ἀθήνας ἀνεφάνη ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, Glotz ἐνθ' ἄν. σελ. 181.

86) Ὀρφικὸς ὕμνος XX Mullach II.

87) Ἠθικὰ Νικομάχεια E, 8 — Μεγὰλα ἠθικὰ I, 34.

88) Ὀρφικὸς ὕμνος LXIII στ. 5 ἐκδ. Ἐργ. Στεφάνου 1805.

τὸν μηχανισμόν τῆς ἀνταποδόσεως. Διὰ τοῦ ἀδικήματος ἡ πολιτειακὴ ἄρμονία προσβάλλεται περισσότερον, ὅταν ὁ φορεὺς τοῦ προσβληθέντος δικαιώματος ἔχει ἀνωτέραν θέσιν ἐν τῇ ἄρμονίᾳ ταύτῃ, καὶ ἐπομένως ἡ ἀντενέργεια, ἡ ποινή, εἶναι πλέον μεγάλη.

Τὸ δίκαιον ἂν εἶχε σκοπὸν νὰ ἐνεργῇ μόνον κατασταλτικῶς, ἢ θελεν παρέχει ἀτελῆ προστασίαν πρὸς τήρησιν τῆς εὐκοσμίας. «Κατὰ τὴν κωλυτὴρ ἀδικούντων», λέγει ὁ Ἄρχύτας,³⁹⁾ καὶ ἐπεξηγεῖ τὴν τοιαύτην τοῦ δικαίου ἐνέργειαν «τοὺς μὲν ἐπισταμένους λογίζεσθαι πρὶν ἀδικεῖν ἔπαυσεν, πείσας ὅτι οὐ δυνασοῦνται λαθεῖν, ὅταν ἐπ' αὐτὸν ἔλθωντι, τοὺς δὲ μὴ ἐπισταμένους ἐν αὐτῷ δηλώσας ἀδικοῦντας ἐκώλυσεν ἀδικῆσαι». Οὕτω ἔχομεν τὴν διάκρισιν τῶν ἐγκληματιῶν εἰς ἱκανοὺς πρὸς τὸ λογίζεσθαι καὶ εἰς μὴ ἱκανοὺς. Καὶ τοὺς μὲν ἱκανοὺς πρὸς τὸ λογίζεσθαι ἀποτρέπει τὸ δίκαιον ἀπὸ τοῦ ἐγκλήματος πείθον αὐτοὺς ὅτι δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ διαφύγῃσι τὸ πανδερκὲς ὄμμα τῆς τιμωροῦ δικαιοσύνης. Τοὺς δὲ μὴ ἱκανοὺς ὅταν ἀπαξ ἀδικήσωσιν, λαμβάνει τὸ δίκαιον πρόνοιαν, ἵνα μὴ τοῦ λοιποῦ ἀδικήσωσιν, ἦτοι θέτει αὐτοὺς εἰς ἀδυναμίαν τελέσεως ἄλλων ἀδικημάτων.⁴⁰⁾

Τίς πρέπει νὰ ἦναι, ἡ ὠρισμένη μορφή τοῦ πολιτεύματος, ἵνα δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν τῆς πολιτείας; Διὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο κρατεῖ μεγάλη ἀμφισβήτησις. Ἄλλοι λέγουσιν ὅτι εἶχεν ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἱεροκρατικὸν σύστημα τῶν Ἰνδιῶν,⁴¹⁾ τινὲς δὲ τούτων προχωροῦσι περαιτέρω καὶ λέγουσιν ὅτι ἐκεῖθεν τὸ παρέλαβεν ὁ μυθολογούμενος Πυθαγόρας παρὰ τοῦ Βοῦδα Γκοτάμα.⁴²⁾ Τὴν Ἰνδικὴν ἐπίδρασιν δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, διότι δὲν μαρτυρεῖται ὑπὸ παλαιῶν πηγῶν, ὡς δὲν δεχόμεθα καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ὡς ἱεροκρατικοῦ. Ἔτεροι βασιζόμενοι εἰς τὰ ψευδοπυθαγόρεια ὀρίζουσιν, ὅτι ὑπάρχει εἰς ἀνώτατος ἄρχων κατὰ μίμησιν

39) Diels I fr. 3 σελ. 262 — Mullach I fr. η' σελ. 560.

40) Οἱ Πυθαγόρειοι ἐδίδασκον οὕτω θεωρίας περὶ τῆς ποινῆς ἀναλόγους πρὸς τὰς λεγομένας μικτὰς θεωρίας, ὡς τοῦ Binding, Berner, καθ' ἃς ἡ ποινή εἶναι μὲν ἀνταπόδοσις καὶ ἀνόρθωσις τῆς νομίμου τάξεως ἀλλὰ συγχρόνως ἐνεργεῖ ἐκφοβιστικῶς. Ἡλιοπούλου Ποινικὸν I, 1927 σελ. 89.

41) Janet ἐνθ' ἀν. I, σελ. 76.

42) Reinach Orpheus 1928 σελ. 81, 185. Βασίζονται εἰς Κλήμεντα Ἀλεξανδρέα I, 15.

τοῦ ἐνὸς θεοῦ.⁴³⁾ Τὸ ζήτημα πρόβει τὰ λυθῆ διὰ τῆς ἀναδρομῆς εἰς τὰς γενικὸς ἰδέας τῶν πυθαγορείων. Ἡ πολιτεία εἶναι ἁρμονία, ἀλλ' ἡ ἁρμονία δὲν παράγεται ἢ διὰ τῆς ἀναμίξεως τῶν ἀντιθέτων, ἥτοι ἐνταῦθα τῶν ἄκρων περὶ πολιτεύματος ἀρχῶν. Ὁ Ἀλκμαίων διδάσκει⁴⁴⁾ «τῆς μὲν ὑγείας εἶναι συνεκικὴν τὴν ἰσονομίαν τῶν δυνάμεων, ὑγροῦ, ψυχροῦ, . . . τὴν δ' ἐν αὐτοῖς μοναρχίαν νόσου ποιητικὴν». Τοῦτο μὲν λέγει διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, ἀλλ' ὡς εἴπομεν οἱ πυθαγόρειοι ἐφαρμόζουσι τοὺς κανόνας οὗς εὔρον ἐκ τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ εἰς τὰ ἠθικὰ ζητήματα. Διὰ τὴν ὑγείαν λοιπὸν τῆς πολιτείας ἀπαιτεῖται ὁ συγκεκρισμὸς οὗτος. Τὴν ἀρχὴν ταύτην σαφῶς διαγράφουσι τὰ ψευδοαρχύτεια, ἀποκρυσταλλοῦντα τὰς γνησίας ταύτας πυθαγορικὸς ἀρχάς: «Δεῖ . . . τὰν πόλιν ἐκ πασῶν σύνθετον ἡμεν τῶν ἄλλων πολιτείαν, καὶ ἔχεν τι δαμοκρατίας, ἔχεντι βασιλῆας καὶ ἀριστοκρατίας».⁴⁵⁾ Τὰς ἀρχὰς αὐτὸς οἱ πυθαγόρειοι δὲν παρέλαβον ἐκ τινος ἄλλου τρόπου, ἀλλ' εἶναι αἱ ἰδανικαὶ ἀρχαὶ διοικήσεως τῶν δωριέων, ὡς τονίζουσι πάλιν τὰ ψευδοαρχύτεια «ὡσπερ καὶ ἐν τῇ εὐνομοτάτῃ Λακεδαίμονι». Συγκρίνοντες τὰς ἄνω σκέψεις ἡμῶν μετὰ τοῦ μυθολογουμένου πολιτεύματος ὅπερ καθίδρυσεν ὁ Πυθαγόρας εἰς τὴν Κρότωνα, δυνόμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ ἰδεῶδες πολίτευμα τῶν πυθαγορείων εἶναι, τὸ πάτριον τῶν δωριέων, ἡ ἀριστοκρατία, ἀριστοκρατία ὅμως μορφωμένη ἵνα ἦ κατάλληλος διὰ τοὺς ὑψηλοὺς σκοποὺς της.⁴⁶⁾

Ἐπειδὴ ἡ πολιτεία σκοπὸν ἔχει τὴν εὐδαμονίαν τῶν πολιτῶν, ὁ σκοπὸς δὲ οὗτος δὲν ἐπιτυγχάνεται ἢ διὰ τῆς τῶν νόμων ἐφαρμογῆς, διὰ τοῦτο βασικὸν καθῆκον παντὸς πολίτου εἶναι «ἐπικουρεῖν τοῖς νόμοις, τοῦτο γὰρ τὰς τε πόλεις καὶ τοὺς ἀνθρώπους τὸ συνοικίζον ἐστί».⁴⁷⁾ Ἴνα πᾶς πολίτης ἐκπληροῖ τὸ καθῆκον του τοῦτο, ὀφείλει νὰ ἔχη τὴν πρέπουσαν πολιτικὴν μόρφωσιν «δεῖ τὸν νόμον οὐκ ἐν θυρώμασιν ἐνῆμεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἡθέσιν τῶν πολιτῶν».⁴⁸⁾ Τὰς ἰδέας των

43) Διωτογένης περὶ βασιλείας Mullach I fr. 2,5, σελ. 536.

44) Παρὰ Diels I tr. 4 σελ. 104.

45) Ἐκ τοῦ περὶ δικαιοσύνης Mullach I fr. ιζ' σελ. 560.

46) Chaignet ἐνθ' ἀν. I σελ. 63 — Krische ἐνθ' ἀν. σελ. 7, 21, 101.

47) Ἰάμβλιχος 63, 223.

48) Ψευδοαρχύτειον περὶ νόμων Mullach I fr. ιη' σελ. 561.

αὐτὰς οἱ πυθαγόρειοι περὶ πολιτικῆς μορφώσεως παρέλαβον ἐκ τῶν δωρικῶν πολιτειῶν, ἐνθα αὐτὴ ἦτο βραχὺ μέρος τῆς καθ' ὅλου παιδαγωγώσεως.⁴⁹⁾

Ὁ κόσμος ὡς αἰώνιος—«κόσμον ἤμεν ἐνέργειαν αἰδίου θεῶ τε καὶ γενέσιος κατὰ συνακολουθίαν μεταβλητικῆς φύσιος»⁵⁰⁾—κινεῖται, ἡ πολιτεία μέρος τοῦ κόσμου τὸν συνακολουθεῖ εἰς τὴν κίνησιν αὐτοῦ, εἰς τὴν ἀνευ ἀρχῆς καὶ τέλους περιφορᾶν τοῦ «κύκλου ἀνάγκης ἀμειβουσας».⁵¹⁾ Ἡ κίνησις αὐτὴ τῆς πολιτείας ὡς καὶ τοῦ κόσμου διέπεται ἀπὸ ὠρισμένους νόμους ἀμειβλήτους, καὶ οἱ νόμοι αὐτοὶ παρίστανται δι' ἀριθμῶν, οἵτινες εἶναι ὁμοιώματα τῶν γιγνομένων. Ἀλλὰ πῶς γίνεται ἡ κίνησις αὐτή; τίς νόμος τὴν διέπει; Οἱ νεοπυθαγόρειοι περιγράφουσιν εἰς ἡμᾶς μίαν τοιαύτην κίνησιν, ἀλλ' αὐτὴ εἶναι πλατωνική.⁵²⁾ Τὰς πυθαγορικὰς ἀντιλήψεις εὐρίσκομεν εἰς ἓν χωρίον τοῦ Εὐδήμου:⁵³⁾ «εἶδε τίς πιστεύσειε τοῖς πυθαγορείοις, ὡς πάλιν ταῦτῳ ἀριθμῷ, καὶ γὰρ μυθολογήσω τὸ ῥαβδίον ἔχων ὑμῖν καθημένοις, οὕτω καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὁμοίως ἔξει, καὶ τὸν χρόνον τὸν αὐτὸν εὐλόγον ἐστὶν εἶναι». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου δύναται τις νὰ συναγάγῃ, ὅτι διὰ τῆς κινήσεως τοῦ κόσμου θέλει ἔλθει ἐποχὴ καθ' ἣν θέλομεν ἐπαναζήσει καὶ δὴ ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἀπolutοῦς συνθήκας. Πότε ὅμως θέλει γίνῃ τοῦτο; Κατὰ τὸν Zeller, Chaignet οἱ πυθαγόρειοι ἐγνώριζον⁵⁴⁾ τὴν μεγάλην φορὰν τοῦ οὐρανοῦ θόλου, τὴν συντελουμένην κατὰ τοὺς εὐρετάς της Χαλδαίους ἐντὸς 10 χιλιάδων ἐτῶν. Ἄν δεχθῶμεν τοῦτο, δηλαδὴ ὅτι μετὰ τόσα ἔτη ὁ οὐράνιος θόλος θὰ εὐρίσκειται εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν μὲ σήμερον, τότε, λόγῳ τοῦ ἐνιαίου τῶν διεπόντων τὸν κόσμον, κατὰ τοὺς πυθαγορείους, νόμων, καὶ αἱ σημεριναὶ πολιτεῖαι μετὰ τὴν πάροδον τοῦ μεγάλου τούτου ἐνιαυτοῦ, θὰ ἔχουσι τὰ ἴδια πολιτεύματα. Ἡ περιοδικὴ αὐτὴ τοῦ παντὸς κίνησις

49) Πλάτωνος Πρωταγόρας 326, D.

50) Φιλόλαος παρὰ Diels I fr. 21 σελ. 243 — Mullach II fr. 21.

51) Διογένους Λαέρτιος VIII 14.

52) Ἰππόδαμος παρὰ Mullach fr. 1, β.

53) Εὐδήμου Ροδίου περιπατητικοῦ ἐκδ. Spengel 1866 σελ. 74, 75.

54) Chaignet II σελ. 145. Ἐνάντιος ὁ Gompertz I σελ. 155 ὑποστηρίζων ὅτι δὲν ἐγνώριζον τὴν Χαλδαϊκὴν ἀστρονομίαν, ἰδὲ καὶ Rey la science orientale 1930 σελ. 149.

γίνεται ἐκ τῶν ἀτελῶν εἰς τὰς τελείας μορφὰς τῆς πολιτείας καὶ τανάπαλιν. Συγκεφαλαιοῦντες νομίζομεν ὅτι ἡ κίνησις τῆς πολιτείας, κατὰ τοὺς πυθαγορείους, ὡς καὶ ἡ κοσμικὴ καθόλου κίνησις, εἶναι ἀπλῆ ἁρμονικὴ ἡμιτονοειδῆς κίνησις.

Ἐπὶ τῆς γῆς ὑπάρχουσι πολλαὶ πολιτεῖαι συμβιούντων ἀνθρώπων· διὰ τὰς μεταξὺ τῶν πολιτειῶν τούτων σχέσεις τὶ ἐδίδασκον οἱ πυθαγόρειοι δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον.⁵⁵⁾ Αἱ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπάρχουσαι πολιτεῖαι ἀποτελοῦσιν ἀριθμούς, αἵτινες ὡς τοιοῦτοι φέρονται πρὸς τὴν ἁρμονίαν, φέρονται εἰς κοινωνίαν τινά· τὰς μεταξὺ δὲ τούτων σχέσεις κανονίζουσι κανόνες φυσικοί, ἧτοι κανόνες δικαίου. Μεταξὺ τῶν ἐπικαινονοουσῶν πολιτειῶν ὑπάρχουσι δεσμοὶ φιλίας. Ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν Πυθαγόραν μυθολογεῖται⁵⁶⁾ ὅτι πρώτη φροντίς αὐτοῦ ἦτο νὰ δημιουργήσῃ σχέσεις φιλίας μεταξὺ τῶν ἑλληνίδων πόλεων τῆς κάτω Ἰταλίας. Ἐκτὸς τῆς φιλίας αἱ πολιτεῖαι καταστρέφονται. Ὁ πόλεμος, ὡς ἄρνησις τοῦ δικαίου, εἶναι ἐκτὸς τῆς ἁρμονίας, διὰ τοῦτο ἀποδοκιμάζεται ὑπὸ τῶν πυθαγορείων. Μόνον ἂν τὸν πόλεμον τὸν ἐπιβάλλει αὐτὸ τὸ δίκαιον—τὸ ἀνιπεπονθὲς—εἶναι ἐπιτρεπτέος, τότε δὲν εἶναι πλέον ἄδικος πράξις, ἀλλὰ κύρωσις τοῦ δικαίου.⁵⁷⁾ Διδάσκειται ὅτι εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς διεθνοῦς κοινωνίας ὡς καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, μέγα ἐμπόδιον ἦτο ἡ ἔλλειψις τῆς ἀντιλήψεως παρ' αὐτοῖς τῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀνθρώπων ἰσότητος. Οἱ πυθαγόρειοι ἐκαινοτόμησαν εἰς τοῦτο, διότι δὲν ἀναγνωρίζουσι φυλετικὰς διαφοράς. Πᾶς τις εἶναι δεκτὸς εἰς τὴν πυθαγόρειον ἀδελφότητα⁵⁸⁾ Πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι συγγενεῖς, διότι μετέχουσι τοῦ κοινοῦ δικαίου τῆς ψυχῆς. Κατὰ ταῦτα ὁ πόλεμος καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι δίκαιος, πρέπει κατὰ τὸ δυνατόν νὰ ἀποφεύγηται «ἀθεμιτώτερον τὸν ἄνθρωπον κτείνειν ἢ γούμενοι οὐκέτ' ἐπολέμουν».⁵⁹⁾ Εἰς τοὺς πυθαγορείους λοιπὸν νομίζομεν, εὐρί-

55) Γενικῶς ἰδὲ Laurent Histoire du droit des gens τόμ. II σελ. 360-368.

56) Ἰάμβλιχος ἐνθ. ἀν. 34.

57) Διόδωρος XII, 9.

58) Ἰαμβλίχος ἐν. ἀν. 241.

59) Ἰαμβλίχος ἐνθ. ἀν. 186.

σκονται αἱ πρῶται βαθεῖαι ῥίζαι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ και τῶν εἰρηνιστικῶν ιδεῶν.⁶⁰⁾

Τοιαῦται εἶναι αἱ πολιτικαὶ θεωρίαι τῶν πυθαγορείων, ὁρθῶς δὲ παρατηρῶν ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος λέγει «εὖροι δ' ἂν τις σπανίως φιλοσόφους ἄρξαντας ἐν τοῖς ἀνθρώποις... πλεῖστα δὲ και μέγιστα ἀπολαύσαντας αὐτῶν ἀγαθὰ τοὺς ἀρχομένους, Ἰταλιώτας δὲ σύμπαντας τῶν πυθαγορικῶν τοσοῦτον χρόνον εὐδαιμονήσαντας και μετὰ πλείστης ὁμοιοῦς και εἰρήνης ὅσον ἐκεῖνοι χρόνον τὰς πόλεις διεῖπον».⁶¹⁾

60) Ὁ Lange ἐν τῇ μελέτῃ του Histoire de la doctrine pacifique (Recueil des cours Carnegie vol 18) σελ. 189 ὑποστηρίζει ὅτι αἱ εἰρηνιστικαὶ ιδέαι ἀνεφάνησαν πρῶτον εἰς τοὺς Στωϊκοὺς. Ὁ Κουγέας, «Ἡ ἰδέα τῆς Κοινωνίας τῶν ἐθνῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν» σελ. 51 ἀναγράφει τὸ περί συνομοσπονδίας τῶν κατὰ τόπους πυθαγορικῶν συλλόγων. Πληρόστερον ἰδὲ K r i s c h e ἐνθ. ἀν. σελ. 86.

61) Λόγος 49 σελ. 538.